

За редакцією
В. БАЗИЛЕВИЧА

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНИХ УЧЕНЬ

Третє видання

ПІДРУЧНИК

Частина 1

КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ ПІДРУЧНИК

УДК 330.8 (075.8)

ББК 65.02я73

I-90

Авторський колектив: доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії, декан економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка *В.Д. Базилевич* (редактор, передмова, розд. 1—5); кандидат економічних наук, професор *П.М. Леоненко* (розд. 9); кандидати економічних наук, доценти *Н.І. Гражевська* (розд. 6—8), *Т.В. Гайдай* (розд. 11), *О.П. Нестеренко* (розд. 12), *А.О. Маслов* (розд. 13); кандидат економічних наук, асистент *Л.В. Вернигора* (розд. 10)

Затверджено Міністерством освіти і науки України (лист № 14/18.2-1059 від 16 травня 2005 р.)

785311

Рецензенти:

В.Г. Бодров, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та історії економіки Національної академії державного управління при Президентові України;

В.С. Жученко, доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії Полтавського педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Історія економічних учень: Підручник: У 2 ч. — Ч. 1 / За ред. І-90 В.Д. Базилевича. — 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2006. — 582 с. ISBN 966-346-149-7

Підручник містить цілісний і систематизований виклад широкої панорами наукових традицій та ідей з урахуванням новітніх досягнень у сфері історико-економічних досліджень, а також сучасних вимог до рівня економічної освіти. Кожна тема подається доступно, лаконічно, інформаційно насичено, із необхідними ілюстративними матеріалами. Автори наводять історичні портрети епох, цікаві факти, інтелектуальні біографії видатних вчених-економістів, стислий аналіз структури та основних проблем їхніх фундаментальних економічних творів, широко використовують історичні порівняння, рисунки, таблиці, схеми, графіки тощо. Особливу цінність підручнику надає широкомасштабне концептуальне бачення найважливіших проблем сучасної економічної теорії, мікро- та макроекономіки, зіставлення та ґрунтовний аналіз теоретичних підходів, ідей, які взаємодіють і розвиваються в рамках основних парадигм ХХІ ст. У підручнику наводяться списки першоджерел, спеціальної літератури та словник історико-економічних термінів.

Для студентів економічних спеціальностей, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів та науковців.

УДК 330.8 (075.8)

ББК 65.02я73

© В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, Т.В. Гайдай та ін. автори, 2004

© В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, Т.В. Гайдай та ін. автори, зі змінами, 2006

© Видавництво "Знання", 2006

ISBN 966-346-149-7

ЗМІСТ

Передмова	7
Розділ 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОДОЛОГІЯ І ЗАВДАННЯ ІСТОРІЇ ЕКОНОМІЧНИХ УЧЕНЬ	9
1.1. Предмет історії економічних учень та її місце в системі економічних дисциплін	10
1.2. Теоретико-методологічні засади історії економічних учень	14
1.3. Основні етапи розвитку економічної науки та періодизація курсу	24
1.4. Мета і завдання курсу “Історія економічних учень”	29
Навчальний тренінг	31
Розділ 2. ЕКОНОМІЧНА ДУМКА СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ	33
2.1. Економічна думка цивілізацій Стародавнього Сходу	36
2.1.1. Загальна характеристика економічної думки Стародавнього Сходу	36
2.1.2. Пам’ятки економічної думки Стародавнього Єгипту	39
2.1.3. Економічна думка Месопотамії	42
2.1.4. Економічні ідеї у Стародавній Індії	47
2.1.5. Економічні погляди мислителів Стародавнього Китаю	50
Навчальний тренінг	60

2.2. Економічна думка античного світу	62
2.2.1. Загальна характеристика економічної думки античності	62
2.2.2. Економічні погляди старогрецьких філософів	63
2.2.3. Економічна думка Стародавнього Риму	79
Навчальний тренінг	86
Розділ 3. ЕКОНОМІЧНА ДУМКА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ. МЕРКАНТИЛІЗМ	89
3.1. Економічна думка середньовіччя	90
3.1.1. Історичні умови формування та своєрідність економічної думки середньовіччя	90
3.1.2. Економічна думка Сходу в середні віки	93
3.1.3. Економічні ідеї західноєвропейських мислителів у добу середньовіччя	98
3.1.4. Економічна думка в Україні часів середньовіччя	106
Навчальний тренінг	111
3.2. Меркантилізм	113
3.2.1. Історико-економічні передумови виникнення та теоретико- методологічні особливості меркантилізму	113
3.2.2. Основні етапи розвитку меркантилістської доктрини	119
3.2.3. Особливості меркантилізму в різних країнах	123
3.2.4. Значення меркантилізму в історії економічних учень	140
Навчальний тренінг	143
Розділ 4. СТАНОВЛЕННЯ КЛАСИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ	145
4.1. Започаткування класичної політичної економії в Англії та Франції	146
4.1.1. Історичні передумови виникнення та етапи розвитку класич- ної політичної економії	146
4.1.2. Започаткування класичної школи в Англії	150
4.1.3. Виникнення класичної політичної економії у Франції	155
4.1.4. Економічне учення фізіократів	160
Навчальний тренінг	174
4.2. А. Сміт як фундатор економічної науки	176
4.2.1. Особливості методології А. Сміта	176
4.2.2. А. Сміт про сутність і джерела багатства	184
4.2.3. Теорії вартості, капіталу і доходів	189
4.2.4. Вплив теоретичної спадщини А. Сміта на еволюцію світової економічної думки	199
Навчальний тренінг	200

Розділ 5. ЕВОЛЮЦІЯ КЛАСИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ У ХІХ ст.	203
5.1. Еволюція класичної політичної економії в Англії	204
5.1.1. Історичні передумови трансформації класичної політичної економії у ХІХ ст.	204
5.1.2. Наукова спадщина Д. Рікардо	205
5.1.3. Економічне учення Т. Мальтуса	220
5.1.4. Економічні погляди Н. Сеніора	229
Навчальний тренінг	233
5.2. Еволюція класичної політичної економії у Франції та США	235
5.2.1. Політична економія Ж.Б. Сея	235
5.2.2. Теорія “послуг” Ф. Бастіа	245
5.2.3. Концепція “гармонії інтересів” Г.Ч. Кері	250
Навчальний тренінг	253
5.3. Завершення класичної традиції. Критичний напрям у політичній економії	255
5.3.1. Завершення класичної політичної економії у творах Дж.С. Мілля	255
5.3.2. Економічний романтизм С. Сімонді	270
5.3.3. Економічні ідеї П.Ж. Прудона	276
Навчальний тренінг	283
Розділ 6. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІСТИЧНИХ УЧЕНЬ	285
6.1. Соціалістичні утопічні вчення	286
6.1.1. Історичні передумови виникнення та загальна характеристика соціалістичних утопій	286
6.1.2. Ранній утопічний соціалізм	289
6.1.3. Економічні ідеї пізніх соціалістів-утопістів	297
6.1.4. Вплив соціалістичних утопій на еволюцію економічної думки... ..	315
Навчальний тренінг	317
6.2. Економічна теорія К. Маркса	319
6.2.1. Передумови виникнення та ідейно-теоретичні витоки марксизму	319
6.2.2. Особливості методології К. Маркса	326
6.2.3. Система економічних поглядів К. Маркса	329
6.2.4. Історичне значення марксизму	351
Навчальний тренінг	357
6.3. Соціал-демократичні економічні концепції	360
6.3.1. Історичні передумови виникнення ревізіонізму	360
6.3.2. Сутність та економічні концепції соціал-реформізму	362
6.3.3. Еволюція економічної доктрини соціал-демократії у ХХ ст. ...	374
Навчальний тренінг	384

Розділ 7. ІСТОРИЧНА ШКОЛА ТА СОЦІАЛЬНИЙ НАПРЯМ У ПОЛІТИЧНІЙ ЕКОНОМІЇ	387
7.1. Передумови виникнення та методологічні особливості історичної школи	388
7.1.1. Передумови виникнення та етапи еволюції німецької історичної школи	388
7.1.2. Система “національної економії” Ф. Ліста	393
7.1.3. Основні ідеї представників старої історичної школи в Німеччині Навчальний тренінг	402 407
7.2. Нова історична школа та соціальний напрям у політичній економії	409
7.2.1. Нова історична школа: передумови виникнення та основні ідеї	409
7.2.2. Еволюція історичного напрямку у працях В. Зомбарта та М. Вебера	415
7.2.3. Соціальний напрям у політичній економії	423
7.2.4. Внесок історичної школи та соціального напрямку в розвиток економічних досліджень	426 429
Навчальний тренінг	429
Розділ 8. МАРЖИНАЛІЗМ. СТАНОВЛЕННЯ НЕОКЛАСИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ	431
8.1. Виникнення та сутність маржиналізму	432
8.1.1. Історичні передумови виникнення, зміст та етапи маржи- нальної революції	432
8.1.2. Основні ідеї попередників маржиналізму	440
8.1.3. Австрійська школа граничної корисності	447
Навчальний тренінг	468
8.2. Формування неокласичної економічної теорії. Кембриджська та американська школи	471
8.2.1. Теоретико-методологічні особливості неокласичного напрямку економічної думки	471
8.2.2. Економічна теорія А. Маршалла	474
8.2.3. Розробка А. Пігу економічної теорії добробуту	493
8.2.4. Американська школа неокласики	500
Навчальний тренінг	509
8.3. Становлення математичної школи в економічній теорії	512
8.3.1. Економічні погляди В.С. Джевонса	512
8.3.2. Модель загальної економічної рівноваги Л. Вальраса	520
8.3.3. Теорія оптимуму В. Парето	528
Навчальний тренінг	535
Глосарій	537